

„KAŻDY CZŁOWIEK MA PRAWO DO ŻYCIA, WOLNOŚCI I BEZPIECZEŃSTWA SWEJ OSOBY”¹

Autorka scenariusza: Małgorzata Rusiłowicz

KRÓTKI OPIS SCENARIUSZA:

Celem zajęć jest przybliżenie uczniom i uczennicom zagadnień związanych z wybranymi aktami międzynarodowego prawa dotyczącego praw człowieka i uchodźców oraz przełamanie stereotypów i uprzedzeń związanych z przyjmowaniem i udzielaniem wsparcia oraz pomocy uchodźcom.

Czas trwania: 2 x 45 minut

Pytanie kluczowe: W jaki sposób akty prawa międzynarodowego określają prawa uchodźców i dlaczego ich respektowanie jest tak ważne?

Cele lekcji:

- ➔ dowiesz się, kim są uchodźcy i dlaczego zdecydowali się na opuszczenie swojego kraju
- ➔ poznasz i będziesz potrafił/a zinterpretować podstawowe akty międzynarodowego prawa dotyczącego praw człowieka i uchodźców
- ➔ zrozumiesz, dlaczego niektórzy ludzie, myśląc o uchodźcach, posługują się stereotypami i mają w stosunku do nich uprzedzenia.

Kryteria oceny:

- ➔ podasz definicję terminu „uchodźca”
- ➔ wskażesz różnice między „uchodźcą” a „migrantem”
- ➔ wymienisz główne przyczyny współczesnego uchodźstwa
- ➔ wymienisz podstawowe akty prawa międzynarodowego dotyczące praw człowieka oraz praw i obowiązków uchodźców
- ➔ będziesz potrafił/a krótko scharakteryzować/zinterpretować (powiedzieć, w jakim zakresie chronią uchodźców): *Powszechna Deklaracja Praw Człowieka* i *Konwencja Narodów Zjednoczonych o statusie uchodźców z 1951 r.*

¹ *Powszechna Deklaracja Praw Człowieka, Artykuł 3*, http://www.unic.un.org.pl/prawa_czlowieka/dok_powszechna_deklaracja.php, [13 lutego 2016].

Związek z podstawą programową (Wiedza o społeczeństwie, III etap edukacyjny):

Wymagania ogólne: I, II, III, IV, V

Wymagania szczegółowe: 2.5); 8.3); 9.5); 10.6); 23.2), 23.5)

Metody: analiza tekstów źródłowych, praca z tekstem, burza pomysłów, mini wykład, dyskusja, mapa skojarzeń.

Środki dydaktyczne i materiały:

- ➔ tekst Szymona Dudki pt. „Czym są prawa uchodźców i skąd się biorą?” wraz z pytaniami dla uczniów/uczennic
- ➔ tekst *Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka* uchwalonej przez Zgromadzenie Ogólne ONZ (10 grudnia 1948 roku w Paryżu)
- ➔ tekst *Konwencji Narodów Zjednoczonych o statusie uchodźców z 1951 r.*
- ➔ instrukcja pracy w grupach.

Formy pracy: indywidualna, grupowa, w parach.

Przebieg zajęć:

Lekcja nr 1 (45 minut)

WPROWADZENIE:

1. Poproś uczniów i uczennice o próbę zdefiniowania terminów: *uchodźca/czyni*, *migrant/ka*. Zapytaj, odwołując się do ich wiedzy ogólnej, czy wiedzą, kim są uchodźcy i migranci. Wysłuchaj wszystkich wypowiedzi i wytłumacz, że nie można zamiennie posługiwać się terminami *uchodźca/migrant*, ponieważ istnieje między nimi zasadnicza różnica (migranci – zazwyczaj kierują się względami społeczno-ekonomicznymi – chęcią poprawy sytuacji materialnej rodziny lub/i swojej oraz przemieszczają się dobrowolnie; uchodźcy – opuszczają kraj, aby ratować swoje życie). (2 minuty)
2. Zawieś w widocznym miejscu w sali wypisane wcześniej na arkuszu szarego papieru cele i kryteria oceny. Głośno odczytaj je na forum klasy i sprawdź, czy są dla wszystkich zrozumiałe. Poproś, aby ci, którzy zrozumieli cele i kryteria podnieśli do góry kciuk, ci, którzy mają wątpliwości – zaciśnięte dłonie a ci, którzy ich nie zrozumieli – otwarte dłonie. W razie wątpliwości wyjaśnij uczniom i uczennicom cele i kryteria oceny. (2 minuty)

PRACA WŁAŚCIWA:

3. Starter – burza pomysłów – odwołaj się do informacji z wprowadzenia. Zawieś na tablicy arkusz szarego papieru. Na środku umieść napis: UCHODŹCY. Zapytaj uczniów i uczennice, jakie skojarzenia nasuwają się im w związku z uchodźcami i jakie obawy pojawiają się w związku z ich przyjęciem. Wszystkie odpowiedzi zapisuj na arkuszu tak, aby powstała mapa skojarzeń np.:

Odczytaj wszystkie wypisane skojarzenia. Na tym etapie unikaj komentarzy. Do mapy powrócisz z uczniami i uczennicami pod koniec zajęć. (5 minut)

4. Rozdaj uczniom i uczennicom kserokopie tekstu Szymona Dudki pt. *Czym są prawa uchodźców i skąd się biorą?* wraz z pytaniami (załącznik nr 1). Poproś, aby pracując w parach, zapoznali się z pytaniami do tekstu i uważnie go przeczytali. Przed przystąpieniem do omawiania, wyjaśnij pojawiające się w tekście terminy: *idee obywatelstwa, tożsamość narodowa, bilateralne podejście*. Następnie zainicjuj dyskusję. Moderuj ją w taki sposób, aby uczniowie i uczennice zwrócili uwagę na:
 - ➔ związek migracji i uchodźstwa z powstawaniem państw, ich granic i polityki
 - ➔ źródło teorii dotyczących postępowania w odniesieniu do uchodźców
 - ➔ poglądy Sokratesa i Platona
 - ➔ problem braku regulacji prawnych chroniących uchodźców
 - ➔ punkt zwrotny w debacie na temat uchodźstwa mający miejsce po zakończeniu I wojny światowej. (5 minut)
5. Podziel uczniów i uczennice na 4 grupy. Poproś, aby przez chwilę wyobrazili sobie, że w skutek trwającego w ich kraju konfliktu zbrojnego muszą go opuścić ze względów bezpieczeństwa (obawa przed utratą życia). Po długiej wędrówce docierają do jednego z europejskich krajów. Czego, jakich praw, jakich działań/pomocy oczekiwali od państwa ich przyjmującego? (4 minuty)
6. Poproś grupy o prezentacje. Podsumuj ćwiczenie, zwracając uwagę na powtarzające się we wszystkich grupach wnioski/zapisy – szczególnie dotyczące określonych praw. Wynotuj je na arkuszu szarego papieru lub tablicy, tak aby były widoczne dla wszystkich. Ważne, aby uczniowie i uczennice dostrzegli i zrozumieli, że uchodźcy to ludzie opuszczający swój kraj w obawie o własne życie. Każdy człowiek ma prawo do życia i poczucia bezpieczeństwa. Trwające na świecie konflikty zbrojne to prawo naruszają. (2 minuty)
7. Porozmawiaj z uczniami i uczennicami na temat ochrony podstawowych praw człowieka i fizycznego bezpieczeństwa gwarantowanych przez władze państwa, którego jesteście obywatelami/obywatelkami. (4 minuty)
8. Stwórz wspólnie z uczniami i uczennicami katalog praw podstawowych przysługujących człowiekowi. Zapisz je na arkuszu szarego papieru i zawieś w widocznym miejscu w sali np.:
 - ➔ prawo do życia
 - ➔ prawo do edukacji
 - ➔ prawo do wolności i bezpieczeństwa osobistego
 - ➔ prawo do prywatności
 - ➔ prawo do wolności myśli
 - ➔ prawo do wolności sumienia, religii i przekonań
 - ➔ prawo do zrzeszania się
 - ➔ prawo do wolności słowa. (5 minut)
9. Podsumuj ćwiczenie: Podkreśl, że zgodnie z Powszechną Deklaracją Praw Człowieka uchwaloną przez Zgromadzenie Ogólne ONZ (10 grudnia 1948 roku w Paryżu) – prawa człowieka są podstawowymi normami przysługującymi wszystkim ludziom. Mają więc charakter przyrodzony i naturalny. Istnieją niezależnie od władzy czy przepisów prawa. W związku z tym są niezbywalne i niepodzielne. (1 minuta)
10. Zestaw prawa, które zostały wypisane w czasie prezentacji grup (pkt. 3) z wypisanymi prawami człowieka. Poproś, aby uczniowie dokonali ich analizy i znaleźli punkty wspólne. Zaznacz je czerwonym markerem. (4 minuty)
11. Rozdaj uczniom i uczennicom kserokopie *Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka* (dostępna w Internecie w formacie PDF na stronie: http://www.unesco.pl/fileadmin/user_upload/pdf/Powszechna_Deklaracja_Praw_Czlowieka.pdf). Poproś, aby się zapoznali/ły z jej treścią i aby w trakcie lektury zwrócili/ły szczególną uwagę na słowa Art. 13 Deklaracji. Porozmawiaj z uczniami i uczennicami na temat związku praw człowieka z prawami uchodźców. (9 minut)

Po zakończeniu pracy z tekstem *Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka* zaprezentuj uczniom i uczennicom przygotowaną wcześniej planszę lub slajd z wypisanymi aktami prawa międzynarodowego dotyczącego uchodźców:

- a) Konwencji Narodów Zjednoczonych o statusie uchodźców z 1951 r.
- b) Protokołu dotyczącego statusu uchodźców z 1967 r.
- c) Konwencji Organizacji Jedności Afrykańskiej dotyczącej zagadnień charakterystycznych dla problemu uchodźców w Afryce z 1969 r.
- d) Deklaracji z Kartagenu w sprawie uchodźców z 1984 r.
- e) rezolucji przyjętych zwłaszcza przez Zgromadzenie Ogólne ONZ².

Poinformuj, że wszystkie są niezwykle ważne, i że na kolejnych zajęciach dowiedzą się, w jakim zakresie jeden z nich – *Konwencja Narodów Zjednoczonych o statusie uchodźców z 1951 r.* reguluje kwestie związane z uchodźcami. (2 minuty)

Lekcja nr 2 (45 minut)

1. Ponownie zawieś w widocznym miejscu sali arkusz szarego papieru z wypisanymi celami i kryteriami oceny. Poproś uczniów i uczennice, aby je przeczytali. Wspólnie dokonajcie ich weryfikacji. Ustalcie, które z nich zostały już osiągnięte. (2 minuty)
2. Podziel uczniów i uczennice na 4 grupy. Poproś, aby wyobrazili/ły sobie, że są wysokiej rangi urzędnikami/urzędniczkami pracującymi nad jednym z rozdziałów *Konwencji Narodów Zjednoczonych o statusie uchodźców z 1951 r.* (tekst Konwencji w formacie PDF dostępny jest w Internecie na stronie: http://www.ptpa.org.pl/public/files/akty_prawne/Konwencja_Dotyczaca_Uchodzcow.pdf). Wydrukuj tekst Konwencji w co najmniej 3 kopiach dla każdej z grup. Poproś, aby grupy zapoznały się z Instrukcją pracy (załącznik nr 2) i przygotowały prezentację dotyczącą określonych zagadnień:
 - a) Grupa I: Preambuły i postanowień ogólnych Konwencji
 - b) Grupa II: Statusu prawnego uchodźców
 - c) Grupa III: Podejmowania przez uchodźców pracy zarobkowej oraz zapewnienia im warunków bytowych
 - d) Grupa IV: Dostępu uchodźców do środków administracyjnych, zasad ich wydalania oraz zakazów wydalania, przepisów związanych z nielegalnym przebywaniem w państwie przyjęcia.

W czasie pracy grup czuwaj nad poprawnością wykonywania zadań i w razie potrzeby udzielaj wskazówek/ wyjaśnij wątpliwości, koryguj ewentualne błędy i uzupełniaj braki. Poleć, aby w czasie prezentacji pozostali uczniowie robili notatki. (15 minut)

3. Poproś grupy o prezentację wyników pracy. (18 minut)
4. Po prezentacji podsumuj ich pracę. Zainicjuj dyskusję i moderuj ją w taki sposób, aby uczniowie i uczennice zwrócili uwagę na rozdzwięk między teorią (przepisami ustanowionymi w Konwencji), a praktyką (problematykami związanymi z przyjęciem i zapewnieniem tak licznej grupie uchodźców przybywających do Europy wsparcia i skutecznej pomocy):
 - ➔ zależność związaną z przestrzeganiem praw ustanowionych w Konwencji z interesami lub prawem zwyczajowym państw ich przyjmujących;
 - ➔ obawy polityków odnośnie międzynarodowych przepisów chroniących uchodźców w kontekście zagrożenia suwerenności i ustroju państwa w przypadku przyjęcia uchodźców;

² *W jaki sposób prawo humanitarne chroni uchodźców i osoby wysiedlone?* https://mswia.gov.pl/ftp/OCK/najczestsze_pytania/13.pdf, [13 lutego 2016].

- ➔ brak skutecznych narzędzi kontroli przekraczania granic przez uchodźców;
- ➔ brak możliwości (ze względu na masowość zjawiska) udzielania wystarczającej pomocy uchodźcom po przybyciu na teren kraju przyjmującego;
- ➔ negatywne działania oddolne – protesty niektórych grup i organizacji funkcjonujących na terenie państwa przyjmującego i ich wpływ na postawę rządzących. (5 minut)

Po zakończeniu dyskusji uczniowie i uczennice powinni zrozumieć i dostrzec, że skuteczna polityka w zakresie problemów związanych z przyjmowaniem uchodźców jest procesem długotrwałym, złożonym i powolnym, a międzynarodowe prawo jest zaledwie jednym z wielu jej aspektów.

PODSUMOWANIE:

5. Wróć do plakatu i pytania kluczowego zawierającego zapisy będące efektem burzy pomysłów na temat uchodźców. Przeanalizuj je wspólnie z uczniami i uczennicami. Zapytaj: (5 minut)
 - ➔ Na ile zajęcia zmieniły Wasze nastawienie do uchodźców? Które z zapisanych propozycji uważacie za krzywdzące?
 - ➔ Dlaczego przestrzeganie prawa międzynarodowego jest tak ważne?

Załącznik nr 1:

Tekst Szymona Dudki pt. „Czym są prawa uchodźców i skąd się biorą?”³

Zjawiska wymuszonych migracji i uchodźstwa pojawiły się wraz z powstaniem państw, ich granic i polityki. Także wtedy pojawiły się pierwsze dotyczące tych zagadnień teorie. Wielcy filozofowie starożytnych imperiów wysuwali własne pomysły jak postępować z tymi, którzy wybierają ucieczkę. Słynny Sokrates uważał prawo jednostki do opuszczenia swego kraju za ważny składnik tak zwanej wolności ateńskiej. Platon kwestionował ten pogląd, uważając, że prawo do opuszczenia kraju przysługuje wyłącznie lojalnym obywatelom polis. W ciągu kolejnych stuleci świat doświadczył masowych migracji uchodźców podróżujących wzdłuż i wszerz globu, nie tylko w obrębie obszaru cywilizacji europejskiej, ale faktycznie w każdym zakątku ziemi objętym podbojami, wojnami i prześladowaniami. Nie było ogólnego prawa, które chroniłoby tych ludzi i zapewniało im bezpieczne schronienie, chociaż oczywiście istniały pewne lokalne zasady postępowania czy przepisy. Współczesność przyniosła idee obywatelstwa, oficjalnie wyznaczone i objęte nadzorem granice oraz zupełnie odmienne pojmowanie idei państwa. Nowe społeczeństwa, nowe idee, gwałtowny rozwój tożsamości narodowych i systemu obywatelskiego – wszystkie te czynniki spowodowały, że ludzie zaczęli myśleć o swoich uniwersalnych prawach. Z początku, oczywiście, rozważania te miały ograniczony i wąski zakres. Jednakże liczne wojny, pociągając za sobą znaczny spadek populacji i olbrzymie zniszczenia, pomogły nowym ideom wykiełkować i rozwinąć się. Punktem zwrotnym w tym procesie była pierwsza wojna światowa. Jej tragiczne doświadczenia przyniosły nie tylko niespotykane wcześniej ilości ofiar oraz upadek kwitnących do tej pory gospodarek. Wielka wojna wprawiała masy ludzkie w ruch. Fale emigrantów zmuszonych do opuszczenia swoich domostw przemierzały świat w poszukiwaniu nowego miejsca do życia. Problem ten po raz pierwszy pojawił się w tak wyraźnym, globalnym kontekście. Stało się całkiem jasne, że problem wymuszonych migracji jest kwestią o charakterze międzynarodowym, która powinna zostać uregulowana na szczeblu międzypaństwowym, a to oznaczało, że sprawa wymaga szerszego, niż tylko bilateralne, podejścia.

³ Dudka Sz., *Czym są prawa uchodźców i skąd się biorą?*, http://www.pah.org.pl/o-pah/355/4066/czym_sa_prawa_uchodzcow_i_skad_sie_biora, [13lutego 2016].

Pytania do tekstu:

1. Jakie czynniki miały wpływ na zjawisko wymuszonych migracji i uchodźstwa?
2. Jakie poglądy związane z opuszczaniem własnego kraju przez jednostki mieli Platon i Sokrates?
3. Na czym polegał problem braku regulacji prawnych chroniących uciekinierów?
4. Jakie czynniki zdecydowały o pojawieniu się dyskusji na temat konieczności opracowania aktów prawnych określających status uchodźców?
5. Dlaczego I wojna światowa stała się punktem zwrotnym w debacie na temat uchodźstwa?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Załącznik nr 2: Instrukcje pracy w grupach

GRUPA I:

1. Uważnie przeczytajcie wszystkie polecenia.
2. Wybierzcie spośród siebie: sekretarza (uważnego obserwatora, sporządzającego notatki, przygotowującego i przedstawiającego raport z pracy), mówiącego (który będzie wyjaśniał, komentował, przedstawiał opinie i oceniał) oraz wspierającego (zadającego pytania mówiącemu, np. Dlaczego tak myślisz? Czy zebraliśmy informacje na każdy temat? Czy wszystko co istotne uwzględniliśmy w prezentacji?).

Ważne! Funkcje mogą się dublować! – jedna osoba może być jednocześnie, np. mówiącym oraz wspierającym lub sekretarzem i mówiącym.

3. Zastanówcie się, jak zorganizować pracę, aby była efektywna.
4. W razie wątpliwości skorzystajcie z pomocy/wskazówek nauczyciela/nauczycielki.
5. Na podstawie **I rozdziału Konwencji Narodów Zjednoczonych o statusie uchodźców z 1951r.** przygotujcie w dowolnej formie informacje o tym:
 - a) Jaką funkcję pełni WKNZU?
 - b) W jaki sposób Konwencja określa termin „uchodźca”?
 - c) W stosunku do jakich osób zapisy Konwencji nie są stosowane?
 - d) Jakie inne (Waszym zdaniem istotne) postanowienia dotyczące praw i obowiązków uchodźców zostały określone w I rozdziale Konwencji? Które z nich „obalają” pojawiające się w mediach i różnego typu dyskusjach mity na temat uchodźców/uchodźczyń?
6. Zaprezentujcie wyniki pracy na forum klasy. Czas prezentacji nie może przekraczać 5 minut.

GRUPA II:

1. Uważnie przeczytajcie wszystkie polecenia.
2. Wybierzcie spośród siebie: sekretarza (uważnego obserwatora, sporządzającego notatki, przygotowującego i przedstawiającego raport z pracy), mówiącego (który będzie wyjaśniał, komentował, przedstawiał opinie i oceniał) oraz wspierającego (zadającego pytania mówiącemu, np. Dlaczego tak myślisz? Czy zebraliśmy informacje na każdy temat? Czy wszystko co istotne uwzględniliśmy w prezentacji?).

Ważne! Funkcje mogą się dublować! – jedna osoba może być jednocześnie, np. mówiącym oraz wspierającym lub sekretarzem i mówiącym.

3. Zastanówcie się, jak zorganizować pracę, aby była efektywna.
4. W razie wątpliwości skorzystajcie z pomocy/wskazówek nauczycielki.
5. Na podstawie **II rozdziału Konwencji Narodów Zjednoczonych o statusie uchodźców z 1951r.** przygotujcie w dowolnej formie informacje o tym:

W jaki sposób Konwencja określa status prawny uchodźcy w tym:

- a) status osobowy
 - b) mienie ruchome i nieruchome
 - c) prawa artystyczne i własność przemysłową
 - d) prawo do stowarzyszania się
 - e) dostęp do sądów.
6. Zaprezentujcie wyniki pracy na forum klasy. Czas prezentacji nie może przekraczać 5 minut.

GRUPA III:

1. Uważnie przeczytajcie wszystkie polecenia.
2. Wybierzcie spośród siebie: sekretarza (uważnego obserwatora, sporządzającego notatki, przygotowującego i przedstawiającego raport z pracy), mówiącego (który będzie wyjaśniał, komentował, przedstawiał opinie i oceniał) oraz wspierającego (zadającego pytania mówiącemu, np. Dlaczego tak myślisz? Czy zebraliśmy informacje na każdy temat? Czy wszystko co istotne uwzględniliśmy w prezentacji?).

Ważne! Funkcje mogą się dublować! – jedna osoba może być jednocześnie, np. mówiącym oraz wspierającym lub sekretarzem i mówiącym.

1. Zastanówcie się, jak zorganizować pracę, aby była efektywna.
2. W razie wątpliwości skorzystajcie z pomocy/wskazówek nauczyciela/nauczycielki.
3. Na podstawie **III i IV rozdziału Konwencji Narodów Zjednoczonych o statusie uchodźców z 1951 r.** przygotujcie w dowolnej formie informacje o tym:
 - a) W jaki sposób Konwencja reguluje możliwości podjęcia przez uchodźców pracy zarobkowej w tym:
 - pracy najemnej
 - samozatrudnienia
 - wykonywania wolnych zawodów.
 - b) W jaki sposób Konwencja reguluje kwestie związane z zapewnieniem uchodźcom warunków bytowych:
 - racjonowanie deficytowych towarów
 - przydział mieszkań
 - dostęp do oświaty publicznej
 - korzystanie z opieki społecznej, ustawodawstwa pracy i ubezpieczeń społecznych.
4. Zaprezentujcie wyniki pracy na forum klasy. Czas prezentacji nie może przekraczać 5 minut.

GRUPA IV:

1. Uważnie przeczytajcie wszystkie polecenia.
2. Wybierzcie spośród siebie: sekretarza (uważnego obserwatora, sporządzającego notatki, przygotowującego i przedstawiającego raport z pracy), mówiącego (który będzie wyjaśniał, komentował, przedstawiał opinie i oceniał) oraz wspierającego (zadającego pytania mówiącemu, np. Dlaczego tak myślisz? Czy zebraliśmy informacje na każdy temat? Czy wszystko co istotne uwzględniliśmy w prezentacji?).

Ważne! Funkcje mogą się dublować! – jedna osoba może być jednocześnie, np. mówiącym oraz wspierającym lub sekretarzem i mówiącym.

1. Zastanówcie się, jak zorganizować pracę, aby była efektywna.
2. W razie wątpliwości skorzystajcie z pomocy/wskazówek nauczyciela/nauczycielki.
3. Na podstawie **V rozdziału Konwencji Narodów Zjednoczonych o statusie uchodźców z 1951r.** przygotujcie w dowolnej formie informacje o tym:
 - a) W jaki sposób Konwencja reguluje dostęp uchodźców do środków administracyjnych w tym:
 - pomocy administracyjnej
 - wolności poruszania się
 - wydawania dokumentów tożsamości i dokumentów podróży
 - opłat skarbowych
 - przenoszenia mienia.
 - b) Jakim zasadom/przepisom podlegają „uchodźcy przebywający nielegalnie w państwie przyjęcia”?
 - c) W jakich przypadkach uchodźcy mogą zostać wydalenii, a kiedy obowiązuje zakaz wydalania lub zawracania?
4. Zaprezentujcie wyniki pracy na forum klasy. Czas prezentacji nie może przekraczać 5 minut.

